

Sebeők János

A Nyugat tündöklése és bukása

Minél több tartalék birtokában dönt valaki a megadás mellett, annál nagyobb az esélye arra, hogy árulónak fogják tekinteni. A központi hatalmak 1918-ban viszonylag nagy területi és katonai tartalékok birtokában döntöttek a kapituláció mellett. Felismerték, hogy a háború általuk nem nyerhető meg, bár azért elég sokáig elhúzhatták volna. Ez az emberkímélő döntés egy egész német generáció tudatába szégyenbékeként vésődött be. Hitler ettől az emléktől traumatizálva harcolt az utolsó tőlényig. Akkor sem adta föl Berlint, amikor már minden józan érv a kapituláció mellett szólt. Miután pedig Hitler kapitulált, Japán tovább harcolt. Kész örület. A japán kamikazék megállításához két atombomba kellett.

Meglehet, Berlin falainál avagy Hirosimánál esett el Don Quijote végleg. A lovagi erények azóta végképp tarthatatlanok. Azóta tilos győzni. Végső győzelemre törekedni, utolsó leheletig harcolni. A becs és a dics azóta folyamatosan agonizál a kompromisszum és a konszenzus nevében, illetve jegyében.

Az új világ nem szép, de legalább tekintettel van az életre. Ezt a helyzetet sokan mindmáig nem tudják megemészteni, mire vélni. Akárcsak 1918 után a német kapitulációt, sokan árulásnak, önfeladásnak látják. Itt van például mindjárt a nagy Szovjetunió bukása. Az újraegyesült, ám még így is kicsi Németországznak ez sikertörténet, az oroszoknak viszont, akárhogy is vesszük: kudarc. Sok orosz ember haragszik Mihail Gorbacsovra és számon kérik rajta: miért is kellett kapitulálni harmincezer robbanófej birtokában a Nyugat előtt? Miért kellett feladni Kelet-Európát egyetlen puskalövés nélkül?

A hidegháborúban győztes Nyugatra sokan ugyanezért haragszanak. Úgy látják, egy ideje folyamatos elárulója saját értékeinek. Folyamatosan adja föl és értékeli le magát. Persze a Nyugat alkonya sem új hír. Oscar Spengler már évtizedekkel ezelőtt értekezett a Nyugat alkonyáról.

Mintegy ötszáz éve valami elkezdődött. Vagy ki tudja, hogy mikor, pontos dátum nincs. Érzet van csak, amely viszont csalhatatlan. Most e szerint a valami szerint működik az egész világ. Fedőneve: Nyugat. A Nyugat az emberi faj biológiai felemelkedését festi meg társadalmi szinten.

Az ember felemelkedése, tündöklése sikertörténet a javából. A Nyugat tündöklése ugyancsak sikertörténet a javából. Feltűnőek az analógiák a két e földi sikertörténet közt. Az emberi faj is hosszú évmilliókon át egyenrangú versenytársa volt a különböző pithecosoknak, a majdnem emberek díszes társaságának. Hosszú ideig nem látszott a kiáltoan nagy különbség az erdőben kóborló pithecosok és homo sapiensek között. A homo sapiens is látszólag egy volt a többiek közül. Adott biológiai és földrajzi határok közt mozgott, mígnem az értelemért folyó láthatatlan futóversenyben egyszer csak beelőzte versenytársait és azok csak nézhetek. Győzött az ember. Először, de nem utoljára. Emberré vált, igen. Tudattal azóta is egyedül csak ő rendelkezik. Látványosan elhúzott a versenytársak, a főemlősök, a csimpánz, az orangután, a gorilla és a Neander-völgyi ember, valamint a különböző negyed, fél, háromnegyed és előemberek mellett.

Fajunk szisztematikusan, lépésről lépésre szabadult ki a természet által rákényszerített és egész az ember felemelkedéséig áthághatatlannak vélt korlátok alól. A földművelés, avagy épp a lovak igába fogása, hogy a beszédéről ne is szóljunk, példa nélküli fejlemények az evolúció mintegy négy milliárd esztendő történetében. E fejlemények elvileg magához az emberi fajhoz köthetők, ám míg egy adott állatfaj különböző populációinak szervezettségi szintje közelítőleg azonos, addig az emberi faj egyes populációi között fényévnyi különbségek mutatkoznak.

Az emberiség egészének tulajdonított sikertörténet egyes elemei sohasem az elvont emberi fajhoz, hanem mindig egy adott kultúrához köthetők. Az elvont emberi faj ugyanúgy mintegy szenvedőleges színhelye a különböző, egymással olykor harcoló, máskor versengő vagy épp együttműködő kultúráknak, mint ahogy az elvont élet sem értékrendje, legfőljebb dimenziója a fajoknak. A bioszférán belül egész az ember megjelenéséig egyetlen faj sem volt képes abszolút értelemben magához ragadni a kezdeményezést, saját igénye szerint alakítani a játékszabályokat, saját képére formálni a Földet. A kulturális dimenzióban egész a Nyugat megjelenéséig hasonló volt a helyzet.

Sok tízezer éven át a metastabil törzsi szint volt jellemző. Ezt később bizonyos régiókban birodalmi evolúció váltotta fel. A nagy birodalmi kultúrák legtöbbször megsemmisült, a sumerok, az aztékok vagy épp az asszírok, de a fennmaradt birodalmak, mint például India vagy Kína sem voltak képesek a Föld egészének meghódítására. Talán nem is akartak az összes többi kultúra fölé kerekedni. Eszükbe sem jutott, hogy létezhet ekkora és effajta győzelem. Az, hogy a fogyasztói társadalom ellen az iszlám fundamentalisták a neten szervezkednek, a Nyugat abszolút érvényű győzelme.

A tudományos technikai forradalom a kultúrák tartalmi, tradicionális gátjait trójai falóként áttörve a legeldugottabb amazóniai törzstől a kínai vagy japán nagyvárosokig minden emberi tevékenységnek és ember alkotta tájnak a minőségét, jellegét alapvető módon meghatározza. Ez az, amiről beszéltem idáig. Ezt értem az alatt, hogy a technikai-tudományos forradalom, amely Nyugatról indult, az ember második „afrikai” szétarajzása, immár az emberi kultúrában belül. Az ember biológiai felemelkedésének leképezése, újrarájátszása, történelmi dimenzióban.

Szerintem a Nyugat sikertörténete legalább annyira elgondolkodtató és legalább akkora kérdés, mint a homo sapiens földi sikertörténete. Miért épp fajunk, az ember vált alkalmassá a kiemelkedésre, és mi emelte ki épp az európai, majd később észak-amerikai kultúrát a többiek közül? Tette aránytalanul versenyképesebbé a többieknél?

Sokan a reneszánszban vélik meglelni a választ. A reneszánsz mint versenyelőny oka legtöbbször az iszlám fundamentalizmus kapcsán merül föl, megállapítva, hogy az iszlám azért maradt le, mert a mohamedán vallás nem ment keresztül a reneszánsz és a reformáció „tisztítótüzén”. Ez is egy válasz, de tudni kell, a kereszténység mélyén már jóval a reneszánsz előtt megjelentek azok a rejtett szellemi tartalékok és paradoxonok, amelyek később a reneszánszhoz és a felvilágosodáshoz vezettek. A Szent Ágoston utáni legnagyobb keresztény gondolkodó, aquinói Szent Tamás a gótika fénykorában, a hit legszilárdabb, abszolút szent fázisában egész életét arra teszi föl, hogy intellektuális úton is bizonyítsa Isten létét. Vajon miért? Mi vezethette vajon erre? Csak nem a Nyugat anyyala? A középkor talán nem is volt annyira sötét. A filozófiai szellem a

rációnak látszólag leginkább ellentmondó korszakokban is jelen volt benne. Másképp kifejezve, a kereszténység nem tudott a többi tradícióhoz hasonló, hiánytalan immunitást kialakítani a racionalitással szemben. Meglehet, a tomista fénykor után egyre agresszívebb inkvizíció – tudat alatt persze – épp ez ellen a lappangó racionalitás ellen küzdött oly elszántan. De az égő emberi hús sem képes meggátolni a felvilágosodást, a bölcsesség szökését a hit házából.

Hit és tudás, reformáció és ellenreformáció, kapitalizmus és kommunizmus. Antagonisztikus ellentétek, amelyek egymásra mégsem rácáfolva folyamatosan erősítették és alakították azt a bizonyos valamit, ami ma a kultúrák, a világ ura. Tegyük hozzá, nem hatalomként, hanem arculatként az. Alattomosan mindenható.

Bizony-bizony, ha tetszik, ha nem, a Nyugat kezdeményezte a világnál, hogy világszerte az legyen, ami ma. Hogy úgy fessen, ahogy fest. Sikertörténet ez, igen, egyszersmind lelki teher. Hisz az eszmék, amelyek nevében győzött, épp az általa formált arculat hatására váltak tarthatatlanná. A multikulturális, jogállami demokráciákban, a Nyugat önmaga által hivatalosan hirdetett fejlődési végállapotában az erőszakosan térítő kereszténység és a fehér felsőbbrendűség anakronizmus, a mai közmegegyezés szerint vállalhatatlan, de az iparosítás és haladás nemrég olyannyira modern jelszavain is túllépett az idő. A posztmodern Nyugat másképp keresztény, másképp fejlett és már sehogyan sem fehér. Franciaország és Nagy-Britannia fél évszázada gyarmatait még fájva és kényszer alatt adta fel, a mai Nyugat viszont önként és dalolva, szinte mazochisztikus kéjjel deheroizálja magát. Lenni vagy nem lenni? Nem lennie szinte már sikk. Ami által valamikor győzött, azt most éppenséggel szégyelli. Az most ciki. Hatalmas tartalékok birtokában tehát, saját lelkipurdalása által vezetve már-már kapitulál. Leteszi a fegyvert és önként áll a vádlottak padjára, mégpedig anélkül, hogy meghatározható volna, ki vagy mi győzte le, miféle ellenség. Egyetlen kultúra sem győzött olyannyira, mint a Nyugat, és egyetlen kultúra sem adta föl olyannyira külső nyomás nélkül, mint épp a Nyugat.

Ennek a nemileg elbizonytalanodott, az erő látszatából is kihátráló attitűdnek egyik tudat alatti jele az éghajlatvédelem. Figyeljünk lélegzet-visszafojtva! A szén-dioxid a felemelkedett civilizáció légzése. Ha saját magunk párnás öngyilkosként magunkba fojtjuk a levegőt, akkor talán lesz bocsánat. Megbocsájtanak nekünk a rabszolgaságért, Buffalo Bill bölénymészárlásáért és a vietnami háborúért. Mindehért, amit eddig a Nyugat a világgal művelt. Igen ám, csak hogy ami önkorlátozás elvileg, az gyakorlatilag önfeladás. A célközönség, amelyiknek bocsánatáért esedezünk, az ebből annyit ért meg, hogy a Nyugat gyöngé és kijátszható. Hisz míg itt, Európában mi lelkipurdalástól terhelve korlátozunk szinte mindent, addig India és Kína bárminemű skrupulus nélkül, mintegy a mi szégyenünkre alapozva és a fejlődés jogára hivatkozva korlátlanul fogyaszt, építkezik és terjeszkedik.

A szén-dioxid-emisszió epicentruma az Egyesült Államokból kezd átkerülni Kínába, de a Nyugat szó nélkül elfogadja, hogy a kínai szén-dioxid, az népi széndioxid, csak az amerikai szén-dioxid a rossz, mert ez így van megírva. Csak a teremtett rossz rossz, az átvett rossz jó. Ragaszkodunk bűneink szerzői jogához, a generikus rosszra nem haragszunk. A felhőkarcoló is addig pokoli torony, amíg New Yorkban áll, Dubaiban már csodaszámba megy. A fanatikusoknak eszük ágában sincs mondjuk egy repülőgéppel telibe trafálni. A nem nyugati, kínai, indiai és az arab tőkének világméretű felelősségbiztosítása van.

A szaúdi, kuvaiti, kínai vagy indiai tőkéseket senki sem vádolja érzéketlenséggel, ha nem segítenek a cunami vagy a földrengés áldozatain. Csak a Nyugat álma lehet rossz bármi miatt. És a Nyugat készségesen asszisztál ehhez a kettős mércéhez. Emberi jogi lelkifurdalás gyötri, ha nem elég magas a minaret Rómában, ugyanakkor illedelmesen beletörődik abba, hogy Szaúd-Arábiában a keresztény hittérítés büntetése halál. Azt pedig végképp nem érti, mármint a Nyugat, hogy ennek ellenére miért gyűlölik egyre jobban. Miért gyűlölik, amikor évente rendez segélykoncerteket az afrikai árvák, éhezők, aszály- és árvízkárosultak javára? Miért örvend közutálatnak a Nyugat, amikor hírességei, celebjei parancsszóra, kérésre és kérés nélkül is akármikor segítenek? Hát semmi sem elég? Vagy épp ez a baj? A nagy segítőkészség? A jótét lélek?

A jó szándék, a segítőkészség olykor az áldozat szemében agresszió. Annak tűnik. Nem véletlen a közmondás: a pokolhoz vezető út jó szándékkal van kikövezve. Ezért olyan idegesítő, amikor az anyós meg akarja mondani, hogy a házaspár miképp is nevelje a gyereket. Minél többet segít az anyós, annál idegesebb a házaspár. Az anyós minél inkább be akar avatkozni a házaspár, e mini köztársaság belügyeibe, a fiatalok annál idegesebbek és annál erőszakosabban háritanak. A poratkákkal rémisztgető, de porszívónál kilyukadó multi-level marketinges menedzserek, avagy a lelkedet a paruzia sötétjétől az aluljáróban mindenképpen megmenteni kívánó szektások is ezért idegesítőek. Mert be akarnak avatkozni a magánszférádba. A lelkedre pályáznak és nem a pénzedre. Többet akarnak a megengedettnél. A kelletnél. Szemtelenek.

Ha semmit sem akar valaki, az néha nagyon megnyugtató tud lenni. Ha csak teszi a dolgát. Ha csak teszi, amire kéred, adja csak, amire szükséged van, és mellesleg a világért sem akarja elmondani, hogy miképpen lehet jobb neked. Nem akarja megjavítani és megmenteni a lelkedet, leszoktatni rossz szokásaidról.

A közöny a tisztelet egy formája, és a segítőkészség az erőszak egy formája. Ott, ahol nagy éhínség van, igencsak megbecsülik azt, aki plüsspillangókkal jelentkezik a piacon, darabja tíz cent, és nem tejjporral ingyen. A tiszta üzlet ugyanis az áldozat, a szegény szemében azt jelenti, hogy „valaki még vagyok”. Ha az éhezőről csak az jut eszedbe, hogy éhes, az ugyanannyi, mint amikor a mozgássérültnek csak új mankót vagy képes venni a születésnapjára. Ezzel azt mondod, hogy hivatása kimerült az állapotában, márpedig ez igencsak sértő.

Meglehet, a Nyugat ott rontja el, hogy az áldozatoknak mindig segíteni akar, mert ezt az áldozatok úgy értelmezik, hogy a bácsi tőlük valamit akar. Hátsó szándéknak élik meg. Nem respektálják. Aki felelősnek érzi magát, az áldozat szemében az lesz az első számos bűnös. Ha nem bűnös, miért érdekli az ügy? Az gyanús, ha valaki nagyon érdeklődik valami iránt. A felelősségérzet ezért aztán egy beismerő vallomással ér föl, én tettem, igen.

A varázsló szerint aki segít, az hozta a frászt. Az felelős a bajért. Ezért hát, hogy a Nyugat minél több segílyt küld, csak annál jobban meggyűlölik, míg a leleményes, cinikus és kufár kínaiakat, arabokat meg indiaiakat szenttelen be nem avatkozásukért fokozódó tisztelet övezi. Bennünket csak ne sajnáljanak! Nem kérünk az együttérzésükből! Szent Ferenc és Albert Shweitzer a hagymázos álmaival mehet haza. Csomagolhat. Egy kérdés marad csak nyitva. Ha a Nyugat társadalmi dimenzióban az ember biológiai felemelkedését játszotta újra, vajon akkor a Nyugat önfeladása csak nem az emberi faj közelgő biológiai bukását vetíti elő?